

РОЛЯТА НА ТРАНСГРАНИЧНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В ЗАЩИТАТА НА НАСЕЛЕНИЕТО И ИНФРАСТРУКТУРАТА

Дафинка Сидова

THE ROLE OF CROSS-BORDER COOPERATION IN POPULATION AND INFRASTRUCTURE PROTECTION

Dafinka Sidova

Summary: The report analyzes the benefits of cross-border cooperation (CBC) between Bulgaria and its neighboring countries (Romania, Greece, Serbia, Macedonia and Turkey) regarding the population and infrastructure protection in 2014-2020 programing period. By selecting research criteria, the five partnerships are compared in order to present the CBC development. Also this research paper explores achieved results (up to 2018) and expected results (up to 2023).

Keywords: cross-border cooperation, population and infrastructure protection, Bulgaria.

Като едно от трите вида европейско териториално сътрудничество трансграничното сътрудничество (ТГС) заема важно място в Политиката на сближаване на Европейския съюз (ЕС). ТГС се явява ключов фактор за устойчив растеж, улесняващ по-доброто приложение на потенциала за развитие на включените в него държави, както и по-ефективното укрепване на капацитета (в т.ч. управленски, административен и ресурсен) за защита на населението, околната среда и инфраструктурата.

За програмния период 2014-2020 г. България участва в пет програми за ТГС, в чиито приоритети е застъпена пряко или косвено насърчаването и подобряването на съвместното опазване и управление на природните и културните ресурси, както и предотвратяването на природни, антропогенни и технологични рискове:

- две програми за ТГС по вътрешните граници на ЕС: България - Гърция и България - Румъния с финансиране от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР);

- три програми за ТГС по външните граници на ЕС: България - Турция, България - Македония, България – Сърбия, които се финансират както от ЕФРР, така и от Инструмента за предприсъединителна помощ (ИПП) на ЕС. [1]

Обект на изследване са петте ТГС, а предмет на изследване е тяхната роля по отношение на защитата на населението и инфраструктурата от бедствия, аварии и катастрофи.

Тезата, която се защитава е, че ролята на ТГС между България и съседните ѝ държави, както и ползите от тях, и добавената им стойност, повишат значимостта си в сферата на мениджмънта на защитата на населението и инфраструктурата, в т.ч. превенция на риска от бедствия, аварии и катастрофи, управление при кризи и т.н.

Целта на разработката е да се създаде подходяща среда за сравнение на петте партньорства (до 2018 г.), както и за очертаване на тяхното бъдещо развитие в дългосрочен план (до 2023 г.).

За постигане на поставената цел, следва да се извършат три задачи:

- изследване на актуалното състояние на ТГС по отношение на анализиранията сфера за периода 2014-2020 г.;
- структуриране на сравнителен анализ по избрани критерии в рамките на последните два програмни периода – 2007-2013 г. и 2014-2020 г.;
- систематизиране на очакваните резултати и ползи от трансграничните проекти, които са в процес на реализиране до 2023 г.

Приложената методика включва: дълбинен, комплексен, структурно-функционален и динамичен подход, метод на обработване и анализиране на данни, художествена абстракция, сравнителен анализ.

Трансграничната програма Interreg V–A Румъния-България 2014-2020 дава възможност на осем области от България и седем окръга от Румъния да реализират проекти в рамките на шест приоритетни оси. Една от тези приоритетни оси е „Безопасен регион“, за която е предвиден бюджет от 48,2 млн. евро от общия за програмата бюджет от 258,5 млн. евро (или 18,6%).

Приоритетна ос „Безопасен регион“ е избрана в синхрон с един от приоритетите на Стратегия „Европа 2020“, свързан с насърчаване на адаптирането към климатичните промени, превенцията и управлението на риска. Трансграничните проекти следва да насърчават инвестициите за справяне със специфични рискове (свързани и несвързани с климатичните промени; антропогенни, технологични и др.), осигуряване на устойчивост при бедствия и разработване на системи за управление при бедствия и кризи. [2]

Един от успешно реализираните трансгранични проекти в периода 2014-2018 г. е „JEROME - Подобряване на капацитета и оперативна съвместимост за RO-BG трансгранична незабавна реакция при заплахи от взривни вещества и ХБРЯ компоненти” [3], чийто бюджет достига почти 6 млн. евро. Водещият партньор е Националният институт по физиката на материалите (INFM) в Румъния, а останалите партньори са Министерство

на вътрешните работи на Р България и Генералният инспекторат на румънската полиция.

В резултат на проекта специализираните полицейски сили на двете държави получават еднакво оборудване, което им помага да събират данни за оценяването на събития, причинени от химично-биологично-радиологично-ядрено-висока мощност взривни вещества, по отношение на вида, големината и влияещите фактори. Оборудването за бързо откриване на ХБРЯ замърсяване е на разположение на силите за намеса, заедно с необходимите средства за предаване на данни към органите за управление при извънредни ситуации. Оперативните сили се възползват от специализирано оборудване за събиране на пробите, които да бъдат използвани от INFМ, с цел оценяване на дългосрочните ефекти и възможностите за намаляване на тези ефекти. Интегрираната регионална сила за бърза намеса има способността да работи при случай на аварии, кризисни ситуации и технологични заплахи съгласно стандартите и изискванията на ЕС. Тя се състои от:

- специализирани мобилни устройства за химични изследвания и в случай на радиации - имат на разположение специализирано оборудване, включително робот за намеса с дистанционно управление, снабден със сензори за откриване на потенциални химически и радиационни опасности, система за сканиране с рентгенови лъчи, спектрометрични системи за откриването на химичните токсични материали, системи за манипулиране на експлозивните устройства, устройства за защита и обеззаразяване на персонала и комуникационни устройства;

- 4 налични звена в случай на ХБРЯ събитие, за пиротехнически интервенции - оборудвани са с необходимите устройства за контрол по време на ХБРЯ интервенции, свързани с наличието на експлозиви с висока мощност. Възползват се от интегрирано оборудване за откриване и идентифициране на опасни химически, биологични и ядрени материали, както и от необходимите комуникационни устройства за точно докладване от място на събитието и за ефективна координация на интервенцията;

- устройства за безопасно транспортиране на химични, биологични, радиоактивни проби;

- оторизирана лаборатория "RENFLAB", част на INFМ – позволява обмен на нужните научни умения и опит и осигурява необходимата рамка за конфиденциалност и безопасност за извършване на анализи върху опасни материали. Оборудвана с анализатор на частици, който се използва за измерването на размера на потенциално опасните частици в събраните твърди, течни или газообразни проби - рентгенов флуоресцентен спектрометър. С това устройство могат да бъдат открити следи на замърсители в структури на строителни материали или в структурата на почвата в засегнатата зона.

В трансграничната програма Interreg V–A Гърция-България 2014-2020 влизат седем гръцки префектури и четири български области. Втората от общо пет приоритетни оси е посветена на развитието на устойчив и адаптиращ се към климатичните промени българо-гръцки трансграничен регион. Нейният бюджет надвишава 42,9 млн. евро, което е 33% от общия бюджет на програмата (130,3 млн. евро). В рамките на тази приоритетна ос се цели подобряване на трансграничното управление на риска от наводнения на ниво речни басейни, вкл. чрез действия за изграждане на обща база данни, внедряване на иновативни инструменти, хармонизиране на плановете и стандартите за реагиране при кризи, тренировъчни и обучителни мероприятия. Бюджетът, с който се финансират подобни дейности, е 14,1 млн. евро (11%). [4]

За периода 2014-2018 г. няма завършен българо-гръцки трансграничен проект в сферата на защитата на населението и инфраструктурата.

ТГС между България и Сърбия се реализира с помощта на Interreg-IPA България-Сърбия 2014-2020, която обхваща шест области от България и седем от Сърбия. Към приоритетна ос 3 „Околна среда“ бенефициерите имат възможността да реализират проекти за съвместно управление на риска: превенция и смекчаване на последиците от природни и причинени от човека бедствия. Средствата, с които разполагат, са 10,2 млн. евро от общо за програмата 34,1 млн. евро (30%).[5]

Пример за добра практика на българо-сръбското ТГС в периода 2014-2018 г. е проектът „Съвместно предотвратяване и ликвидиране на последиците от природни и причинени от човека трансгранични бедствия в общините Своге и Меровина“ на обща стойност от почти 0,6 млн. евро. По време на изпълнение на проекта е направена обща оценка на риска, изготвени са планове и процедури за извънредни ситуации, доставено е специализирано противопожарно оборудване, оборудване за предотвратяване на наводнения и за издирване и спасителни операции за двете партньорски общини. Проведени са общи теоретични и тактически учения, както и обучение на място за управление на извънредни ситуации. Направени са учебни посещения и обмяна на опит за действие при кризисни ситуации и за преодоляване на щетите от наводненията и пожарите. С помощта на проекта се е повишил капацитета на местните администрации и доброволци за управление на риска и за реакция при бедствия.[6]

Четвъртото ТГС е между България и Република Македония, като към него са включени две български области и три македонски региона. От общо 19,5 млн. евро, 6,8 млн. евро (35%) се полагат на първата приоритетна ос „Околна среда“, която се ангажира да подкрепя проекти, насърчаващи съвместните действия и инициативи за превенция и управление на риска. Подобни дейности могат да бъдат свързани с: обмяна на опит, ноу-хау, изграждане на капацитета, инвестиции в системи за

ранно предупреждение и в екипировка, съвместни стратегии и повишаване на ангажираността на обществото.[7]

Проектът „Защита на населението в общините Карбинци и Струмияни и предотвратяване на щетите от наводненията“ [8] предлага комплексно решение на проблемите с високите води в две от най-засегнатите общини - Карбинци и Струмияни. Като основни дейности са: поправяне/изграждане на защитни стени и почистване на речните корита на р. „Козячка“, Карбинци и р. „Шашка“, Струмияни, които са нарушени и представляват потенциална заплаха за прилежащите територии и инфраструктура и заплаха за здравето на гражданите в двете общини; извършване на строително-монтажни работи в двете общини под надзора на независим строителен контрол на обектите. Общият бюджет е почти 0,4 млн. евро.

Основните резултати на проекта са: повишена безопасност на местното население от природни бедствия (предотвратени наводнения и заливания на основните селища на двете общини); повишен капацитет на 30 представители на общинските администрации и експерти от други отговорни институции (като РИОСВ, Басейнова дирекция, Община Струмияни, Община Карбинци, НПО, Областна администрация и т.н.), по отношение на бедствени ситуации, включително групи от младежи, роми и хора с увреждания. Представителите на целевата група са запознати с прилагането на нови технологии в областта на управлението при бедствия, с възможностите за партньорство при превенцията на бедствия, както и с ролята на населението в програмата за предотвратяване на бедствия. Наблюдението на състоянието на речните корита и тяхното почистване ще се извършва редовно, не само 5 години след приключване на дейностите по проекта, резултатите ще се съобщават на всички компетентни органи, които отговарят за устойчивото управление и предотвратяване тежките последици при бедствия.

Последната трансгранична програма е Interreg-IPA България-Турция 2014-2020, в която три български области и две турски провинции реализират проекти в рамките на общ бюджет от 29,6 млн. евро. 45% от него (13,3 млн. евро) е предназначен за приоритетна ос „Околна среда“, в рамките на която се осъществяват трансгранични инициативи за предотвратяване и намаляване на негативните последици от природни бедствия и причинени от човека катастрофи. Набляга се върху мерки за защита на населението и инфраструктурата при наводнения и пожари. [9]

Българо-турският трансграничен проект „Превенция и минимизиране на рисковете за околната среда и визия за иновативни способности /PREVENT/“ [10] се фокусира върху справяне с основните и глобални проблеми, произтичащи от горските пожари, наводнения, замърсяване на атмосферата, въздействието на биотичните агенти и промените в климата.

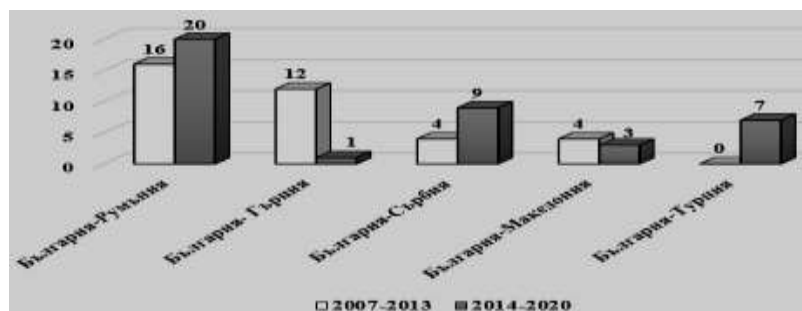
Създава се мрежа за сътрудничество между Община Димитровград, Община Узункюпрю и техните противопожарни институции, която да

работи за предотвратяване и намаляване на последиците от природни и причинени от човека бедствия. В рамките на проекта са изградени кула и технически съоръжения за наблюдение и превенция на горски пожари на територията на Община Димитровград, която покрива периметър от 10 км., като в обхвата ѝ са 25 000 дка гори. Автоматичната наблюдателна станция е предназначена за наблюдение, охрана, мониторинг, анализ, комуникация и ранно известяване при възникване на пожари и други неблагоприятни събития в наблюдавания обсег. В Община Узункюпрю е доставена информационна система за предотвратяване на наводнения, която работи със специализиран софтуер и предава данни в реално време.

Разработена е Обща стратегия за предотвратяване на природни и причинени от човека бедствия и смекчаване на последиците от тях.

Общата стойност на проекта е почти 0,6 млн. евро.

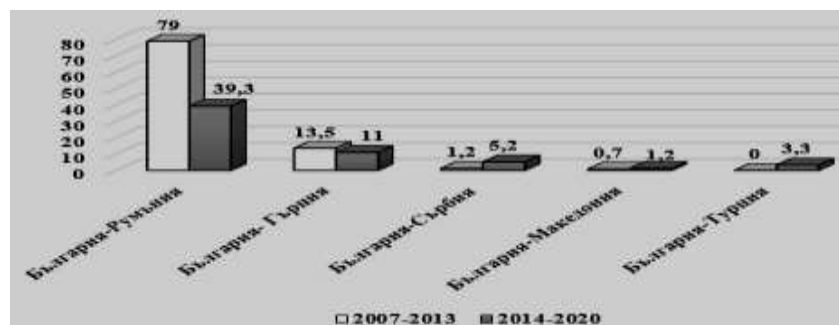
За да бъде структуриран сравнителен анализ между петте ТГС, е необходимо въвеждането на критерии. Първият критерий, по който се извършва сравнението, е броят одобрени и договорирани проекти – $K1_{бр.проекти}$. За втори критерий се избира бюджетът, нужен за реализиране на проектите – $K2_{бюджет\ проекти}$. Резултатите от събраните и обработени данни от петте трансгранични програми са представени на диаграма 1. С най-много проекти и през двата програмни периода е ТГС България-Румъния (общо 36 проекта), а с най-малко са българо-македонското и българо-турското ТГС (с по 7 проекта общо). Три от партньорствата отбелязват ръст, като с най-висок е ТГС между България и Турция. Най-негативно развитие показва българо-гръцкото ТГС, което има само един проект за защита на населението и инфраструктурата в периода 2014-2020 г.

Диаграма 1. Сравнителен анализ по $K1_{бр.проекти}$

На диаграма 2 се вижда развитието на петте ТГС, сравнявайки ги по $K2_{бюджет\ проекти}$. Отново българо-румънското ТГС е с най-големи стойности на бюджетите на проектните си инициативи за двата програмни периода. Въпреки това обаче, то отчита и най-голям спад – почти два пъти по-малко средства са инвестирани в защитата на населението и инфраструктурата през програмния период 2014-2020 г. Трите ТГС, реализирани между България и държавите по външните граници на ЕС, макар и с малки

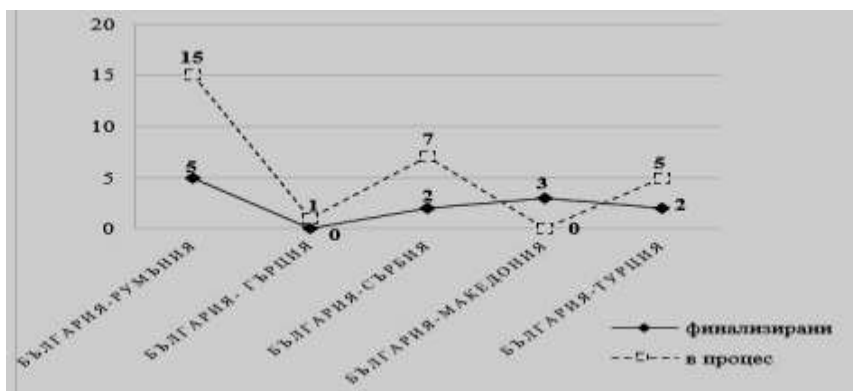
бюджети на проектите си, отбелязват ръст на вложените средства в сравнение с 2007-2013 г.

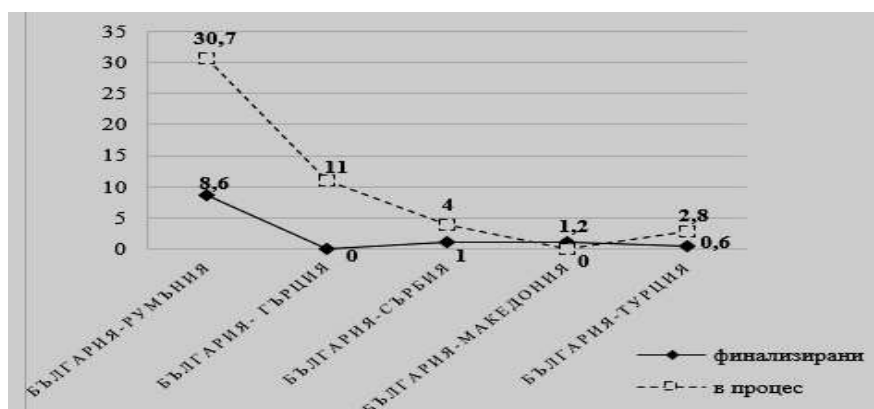
Диаграма 2. Сравнителен анализ по К2 бюджет проекти (в млн.евро)

Важно уточнение е, че трите ТГС с държави-нечленки на ЕС са преминали само през една покана за проектни предложения и предстои оповестяване на одобрените проекти от втората покана. Също така, четвърта, извънредна покана е отворена в рамките на българо-гръцкото ТГС, която е насочена към проекти само в сферата на превенция и управление на риска, чийто допустим бюджет е общо 1,8 млн. евро. Въпреки тези възможности стойностите по двата критерия за сравнение не биха се променили драстично.

Последната задача е да се обобщят очакваните резултати и ползи от договорираните трансгранични проекти, които предстоят да бъдат реализирани до 2023 г. Както е показано на диаграма 3, с най-много финализирани до 2018 г. проекти (5 проекта) и такива в процес на реализиране до 2023 г. (15 проекта) е българо-румънското ТГС. То е начело и по отношение на стойността на двете групи проекти – финализирани за 8,6 млн. евро и в процес за 30,7 млн. евро (Диаграма 4). Българо-гръцкото ТГС няма финализиран проект, но за сметка на това единственият му проект, който е в процес на реализиране, е на второ място по бюджет. Само ТГС между България и Македония е приключило всичките си договорирани проекти до 2018 г. и към настоящия момент няма проект в процес на осъществяване. С най-малка стойност на финализираните си проекти е ТГС между България и Турция (0,6 млн. евро за 2 проекта).

Диаграма 3. Трансгранични проекти, финализирани до 2018 г. и в процес на реализиране до 2023 г.

Диаграма 4. Бюджет на трансгранични проекти, финализирани до 2018 г. и в процес на реализиране до 2023 г.

В рамките на българо-румънското ТГС се осъществява проект „Партньори в безопасност“, чиято стойност е малко над 1 млн. евро. Целта на проекта е разработването на съвместни оперативни дейности за намеса в извънредни ситуации (тежки снегонавявания и заледяване, наводнения и пожари) в териториите на общините Бранищя и Бростени, окръг Мехединци, и община Бойница, Видинско. Община Бойница ще закупи специализиран автомобил за зимно почистване - снегорин и 1 100 метра снегозащитни щитове /огради/ от PVC с UV защита. Проектните партньори от Румъния ще закупят оборудване за справяне с извънредни ситуации от наводнения. Ще бъде разработена съвместна стратегия за управление на риска при бедствия и аварии. [11]

Единственият българо-гръцки проект в процес на реализиране е „Трансгранично планиране и инфраструктурни мерки за защита от наводнения“, в които усилия обединяват три гръцки регионални органа и български две областни и две общински администрации. Общата стойност на проекта е 11 млн. евро, а основаната му цел е да се повиши нивото на защита от наводнения в двата международни речни басейна на Струма/Стримон и Еврос/Марица. Подцелите на проекта са: подобряване и поддръжка на съществуващата инфраструктура за защита от наводнения, с цел да се улесни по-доброто протичане на водата и следователно да се

намали риска от наводнения; доставка на необходимото оборудване, което ще позволи на компетентните органи да реагират своевременно срещу непосредствени наводнения и да ограничат отрицателните ефекти на водата в региони с наводнения; засилване на сътрудничеството между компетентните органи от двете страни и способността им да се справят с изменението на климата. [12]

Към своя финал е проект „Съвместна тренировъчна програма за превенция и управление на горски пожари“, който е реализиран от Академия на МВР (водещ партньор), Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ – МВР и Факултет по трудова безопасност, Университет – Ниш, Сърбия. Стойността на проекта е почти 0,6 млн. евро, а неговата цел е подобряване на общата готовност, по-тясно сътрудничество и обмен на знания и добри практики за превенция и управление на горски пожари от българските и сръбските специализирани национални и образователни институции, посредством съвместно разработване и прилагане на специфични изисквания, картографски материали, процедури и обучения. В резултат на изпълнението на проекта се очаква подобряване на механизма за взаимодействие при управлението на горски пожари в трансграничния регион, създаване на съвместни механизми за комуникация и интервенция в случаи на извънредни ситуации с цел подобрената координация и ефективна реакция при бедствия, доставяне на противопожарно оборудване - специализиран автомобил, лабораторно оборудване и тренировъчен софтуер, повишаване на капацитета на образователните, местни и специализирани институции на двете държави по отношение на ефикасната интервенция при горски пожари. Ползите от изпълнението на проекта ще имат въздействие върху около 800 000 жители на трансграничния регион. [6]

ГД "Пожарна безопасност и защита от бедствия" - МВР, България и Община Одрин, Турция работят за реализирането на проект „Повишаване на оперативния капацитет при горски пожари и подобряване превенцията от бедствия“ на стойност почти 0,6 млн. евро. За целите на проекта ще бъде доставено специализирано противопожарно оборудване - три автомобила и лични предпазни средства за българския партньор и един автомобил за турския партньор. Предвижда се ремонт и оборудване на учебни кабинети в сгради, собственост на партньорите, в които ще се провеждат обучения на деца за реакция при горски пожари и други бедствия. За тази цел ще бъдат разработени учебителни материали и "Наръчник по пожарна безопасност и защита на населението", включващ общи методи за превенция. Учебителните материали ще бъдат насочени към младите хора от трансграничния регион. В рамките на проекта, с новото оборудване ще бъдат проведени полеви демонстрации с участие на деца, преминали успешно обучението. [10]

В заключение е необходимо да се отбележи, че тезата е доказана, а задачите и целта са постигнати. Безспорно ролята на ТГС между България и петте ѝ съседни държави, както и ползите и добавената стойност от реализираните трансгранични проекти, увеличават своята значимост в сферата на мениджмънта на защитата на населението и инфраструктурата. В дългосрочен аспект и петте анализирани ТГС притежават широк кръг от възможности за развитие и повишаване на своята ефективност с цел защита на населението и инфраструктурата от бедствия, аварии и катастрофи.

Използвани източници:

- [1] Структурни фондове на ЕС. Единен информационен портал [Официален сайт]// Политики и програми на ЕС//Териториално сътрудничество, <https://www.eufunds.bg/index.php/bg/politiki-i-programi-na-es-2/teritorialno-satrudnichestvo> (посетен на 25.09.2018)
- [2] Cooperation programmes under the European territorial cooperation goal. Interreg V-A Romania – Bulgaria, Version 1.3, 2014TC16RFCB021
- [3] JEROME. [Официален сайт], <http://jerome-robgeu> (посетен на 25.09.2018)
- [4] Cooperation programmes under the European territorial cooperation goal. Interreg V-A Greece – Bulgaria, Version 2.1, 2014TC16RFCB022
- [5] Interreg-IPA Bulgaria-Serbia, Version 4.0, 2014TC16I5CB007
- [6] Interreg-IPA Bulgaria-Serbia [Официален сайт], <http://www.ipacbc-bgrs.eu/bg/projects-funded/suvmestno-predotvratyavane-i-likvidirane-na-posledicite-ot-prirodni-i-prichineni-ot> (посетен на 25.09.2018)
- [7] Interreg-IPA Bulgaria-the former Yugoslav Republic of Macedonia, Version 4, 2014TC16I5CB006
- [8] Interreg-IPA Bulgaria-the former Yugoslav Republic of Macedonia [Официален сайт], <http://www.ipa-cbc-007.eu/bg/projects-funded/zashtita-na-naselenieto-v-obshtinite-karbinci-i-strumyani-i-predotvratyavane-na> (посетен на 25.09.2018)
- [9] Interreg-IPA Bulgaria-Turkey, Version 5.0, 2014TC16I5CB005
- [10] Interreg-IPA Bulgaria-Turkey [Официален сайт], <http://www.ipacbc-bgtr.eu/bg/projects-funded/prevenciya-i-minimizirane-na-riskovete-za-okolnata-sreda-i-viziya-za-inovativni> (посетен на 25.09.2018)
- [11] Програма Интеррег v-a Румъния-България Община Бойница, <http://kzref.org/programa-interreg-v-a-rumniya-blgariya-obshina-bojnic-a.html> (посетен на 25.09.2018)
- [12] Interreg V-A Greece – Bulgaria [Официален сайт], <http://www.greece-bulgaria.eu/approved-project/47/> (посетен на 25.09.2018)

*Дафинка Василева Сидова,
асистент,*

*департамент „Национална и международна сигурност“,
Нов български университет, корпус 2, офис 202
ул. „Монтевидео“ 21, гр. София, 1618
02/8110 272
dsidova@nbu.bg*